

Teorie a metodika výchovy
- soubor specifických
výchovných konceptů (teorií),
jejichž znalost je součástí
širších profesních kompetencí
učitele.

Hana Horká,
katedra pedagogiky

+

○

**Cíl předmětu:
osvojení si
výchovných
kompetencí pro
práci ve školním i
mimoškolním
prostředí;
zkušenost s
metodami rozvoje
osobnosti (oblast
volní, mravní,
estetická, sociální
apod.).**

●

Výstupy:

Na konkrétních příkladech popsat výchovné možnosti a provázat je s vybranými vhodnými teoriemi a praktickými příklady.

- interpretovat získané vědomosti;
 - aplikovat získané vědomosti a dovednosti v praxi;
 - promyšleně zaujímat stanoviska ke studované problematice;
 - racionálně využívat získané poznatky pro svůj vlastní rozvoj.
-

Výstupy:

- Popsat výchovné působení v práci učitele, vymezit vztah výchovy, kázně, autority a moci
- Navrhnout postupy pro práci s autoritou a kázní ve výchově.
- Vymezit výchovné působení třídního učitele, popsat spolupráci třídního učitele s dalšími aktéry výchovně-vzdělávacího procesu (zejména s rodiči žáků)
- Popsat a na konkrétních příkladech rozvést podstatu sociálního a osobnostního rozvoje.
- Navrhnout aktivity a činnosti, jak pracovat s tématem hodnot v procesu výchovy a vzdělávání.

- **Požadavky k ukončení předmětu:**
- **aktivní účast** a participace na výuce, v případě on-line výuky **se zapnutou kamerou,**
- **splnění úkolu,** který spočívá v popisu výchovné situace/ problému a návrhu způsobu jeho řešení, včetně teoretického ukotvení (viz dále). Úkol v rozsahu min. 3 s. bude vložen **do 7. 4. 2021** do odevzdáárny. Pak bude prezentován a reflektován ve studijní skupině.
- **Ukončení předmětu: kolokvium**

Náměty pro splnění portfoliového úkolu

Možnosti volby výchovné situace/ problému:

- 1. Výchovné využití učiva** v tematickém celku, které jste zpracovali ve ŠP, tzn. :
 - popsat, jak může učivo přispět k osobnostnímu a sociálnímu rozvoji žáka (v oblasti mravní, estetické..., z hlediska cílů průřezových témat ...),
 - včetně teoretického ukotvení.

Řešení výchovné situace

- Na základě svých zkušeností popište nevhodné/problémové chování žáka/žáků – aktéry, průběh, podmínky ... **co se stalo?** Je vhodné doplnit o charakteristiku žáka – prospěch, zájmy, rodinné prostředí, příp. třídy.
- Analyzujte možné příčiny takového jednání... **proč** se to stalo?
- Navrhněte **Váš způsob řešení** a zdůvodněte s oporou o teoretická východiska. Srovnejte s řešením, které jste zažil/a jako žák/yně/student/ka?

Sylabus

- 1) Výchova: vymezení a pojetí výchovy, výchova v práci učitele, výchova v kurikulu (RVP ZV, RVP GV, RVP SOV – zejména v průřezových tématech a klíčových kompetencích).
- 2) Teorie a metodika výchovy: vymezení teorie a metodiky, globální výchova ve vztahu k průřezovým tématům, příklad metodiky globální výchovy.
- 3) Autorita učitele, typy autority učitele, zdroje autority, autorita a moc ve školní třídě, moc učitele.
- 4) Výchovné působení třídního učitele. Kompetence třídního učitele.
- 5) Kázeň ve školní třídě, vymezení kázně, proaktivní a reaktivní řízení třídy, pravidla třídy a práce s nimi, příklady nekázně a nespolupráce (rezistence) žáků a způsoby jejich řešení. Vztah rodiny a školy. • .
- 6) Agresivita a šikana ve školní třídě, kyberšikana. Vymezení šikany, fáze šikany, řešení šikany z pozice učitele a ve spolupráci s poradenskými pracovišti (školní poradenské pracoviště, PPP, SVP).

Studijní literatura

- Průcha, J. (2009). Moderní pedagogika. Praha: Portál.
- Strouhal, M. (2013). Teorie výchovy: k vybraným problémům a perspektivám jedné pedagogické disciplíny. Praha: Grada.
- Střelec, S. (Ed.). (2004). Studie z teorie a metodiky výchovy I. Brno: MU. (s. 136–146).
- Střelec, S. (Ed.). (2006). Studie z teorie a metodiky výchovy II. Brno: MU. (s. 109–123).

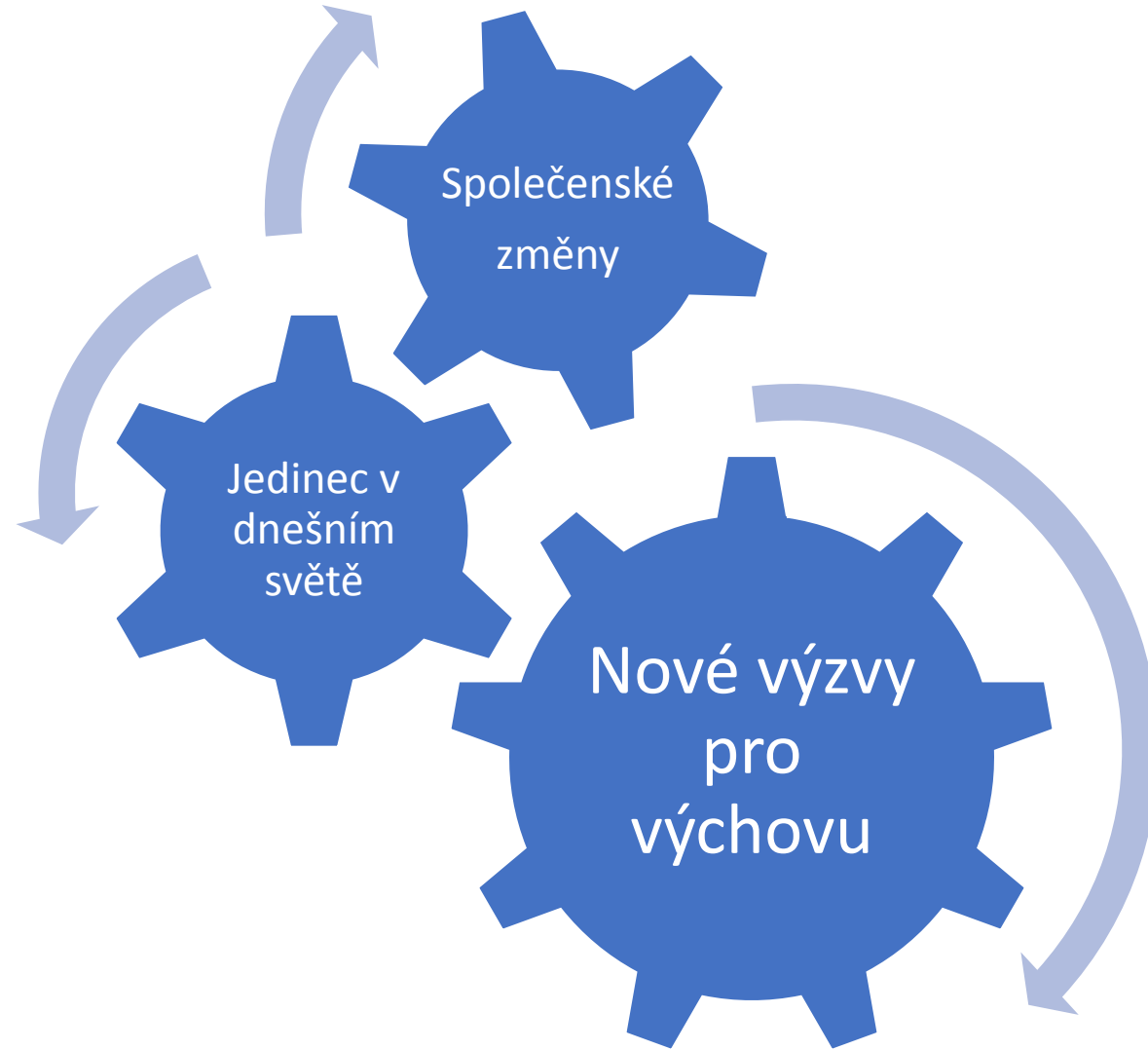
- Bendl, S. (2011). Školní kázeň v teorii a praxi: učebnice pro studenty učitelství. Praha: Triton.
- Čáp, J. (1996). *Rozvíjení osobnosti a způsob výchovy*. Praha: ISV.
- Gillernová, I., Kebza, V., & Rymeš, M. (2011). Psychologické aspekty změn v české společnosti: člověk na přelomu tisíciletí. Praha: Grada. (kapitola: 2.3.2 Pojetí rodičovských stylů).
- Možný, I. Česká rodina pozdní modernity: nová podoba starého partnera a rivala školy. *Pedagogika*, 2004, č. 4, 309–325. Najdete na webu časopisu.

Co se Vám
vybaví, když se
řekne výchova?

Napište do chatu či
sdělte.

- **Výchova**

Co bylo v centru
Vaší pozornosti?

Cílevědomé
působení

utváření

Příprava na život

Výchova

jako záměrná, cílevědomá soustavná činnost

1. **Proces utváření osobnosti** člověka (formování jeho základních osobnostních znaků: názorů, přesvědčení, postojů, citů),

+ **utváření podmínek** umožňujících rozvoj a stimulujících snahu člověka stát se integrovanou a socializovanou osobností, stát se člověkem jako sociální bytostí.

+ **utváření charakteru** osobnosti působením na city a vůli.

+ proces cílevědomého utváření **vztahu člověka ke světu** (k přírodě, civilizaci, kultuře, sociálnímu prostředí).

Při utváření osobnosti se slučuje svoboda jedince s mravním řádem společnosti (lidstva).

2. Výchova jako proces rozvíjení člověka jako společenské bytosti a osobnosti

- základní příprava na výkon sociálních rolí
- výchova dospělých (neustálé dotváření osobnosti, popř. v jejím udržování, event. přetváření (resocializaci, reedukaci);
- adaptace na neustále se měnící životní podmínky, zdokonalování výkonu sociálních rolí a vytváření možností přecházet na sociální role nové;
- rozšiřování konzumace kultury a spoluúčasti na jejím vytváření;
- všestranné ovlivňování chování a jednání;
- všestranná péče o člověka a jeho život.

Vzdělávání – výchova : vzdělávání - výchova

- F. Drtina: "Výchova je formativní proces, jehož výsledkem je vzdělání".
- Herbart: "Nemám ni žádného pojmu o výchově bez vyučování, jako neuznávám žádného vyučování, které nevychovává."
- Sociální učení - za výchovu se považuje i nezáměrné a nahodilé působení nejrůznějších sociálních vlivů (skupinové normy, literatura, umění, hromadné sdělovací prostředky, propaganda, reklama atd.), tedy i celý socializační a adaptační proces (viz též socializace).

Výchova jako
„setkání
zásadního
významu na
životní cestě a
pomoc při
„stávání se
člověkem“.
(Kučerová, 1996, s. 43)

socializace =
adaptace na
normy
chování,
kontakt
s lidmi,
začlenění se
do prostředí
skupiny,
rodiny.

některé vlivy
přijímá,
některé
odmítá, utváří
se jako
neopakovatel
ná
individualita =
individuace.

uvědomění
si vlastní
osobnosti,
identifikace
sebe sama
=
**personaliza
ce**

enkulturace
=
přizpůsobová
vání se,
adaptace
na kulturu a
prostředí
dané
společnosti.

Pedagogika jako snění o ideálech (M. Strouhal)

Dostupné na:

<https://clanky.rvp.cz/clanek/k/z/18097/TEORIE-VYCHOVY-PEDAGOGIKA-JAKO-SNENI-O-IDEALECH.html/>)

- „...lidskost **není materiál k opracování**, ani potenciál k rozvíjení či zdroj k využití, **nýbrž hodnota**, k níž lze směřovat jen cestami mnohými a nepřímými, sledováním toho, co původně není člověku vlastní, ale co se může a má stát jeho pravou vlastní: sledováním ideálu.
- „**Teorie výchovy** je nepochybně jednou ze základních disciplín pedagogické vědy, avšak svým původem je **zanořena** do oblasti, v níž věda umlká, – **do oblasti nevyslovitelného...**“

Výchovné antinomie

Eugen Fink (1905-1975) - německý filosof, fenomenolog; žák Husserla a Heideggera, Patočkův přítel.

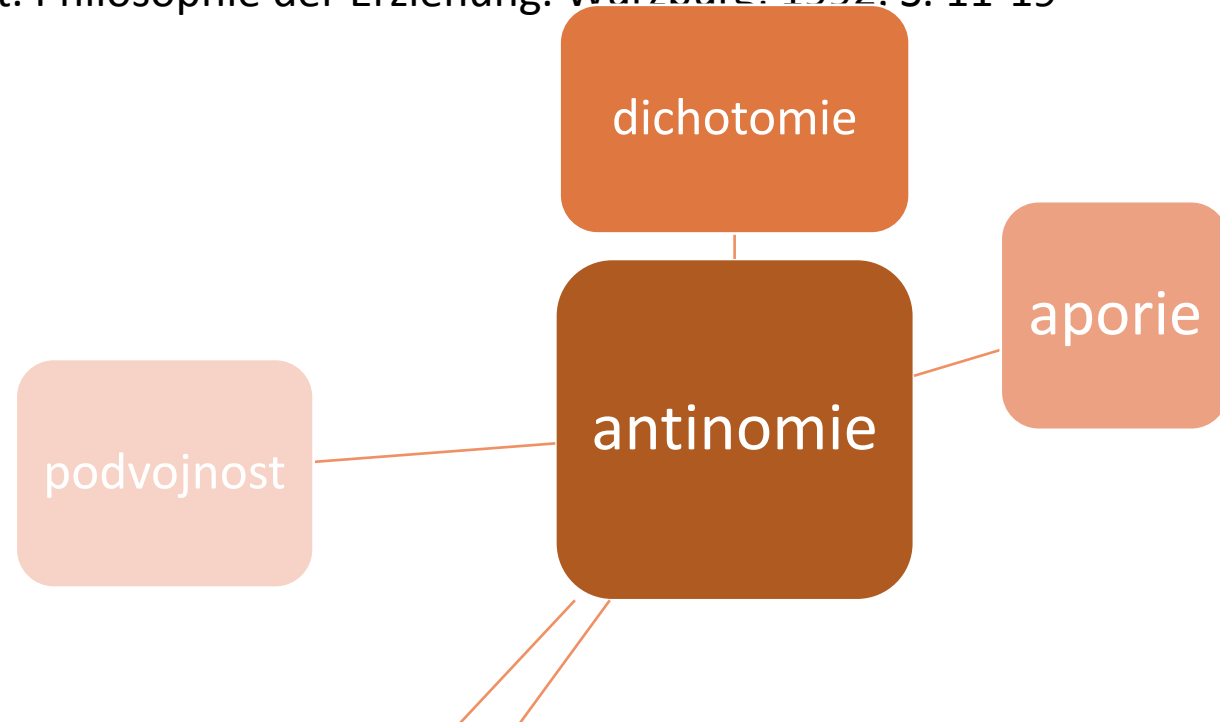
Publikace: Oáza štěstí. Praha: Mladá fronta 1992, Hra jako symbol světa. Praha: Český spisovatel 1993; Bytí, pravda, svět: předběžné otázky k pojmu „svět“. Praha: Oikúmené 1996; Filosofie Friedricha Nietzscheho. Praha: Oikúmené 2011.

Jak mohu pomoci žákům,
co mohu jako učitel?
k čemu směřuji?....

Finkovy antinomie

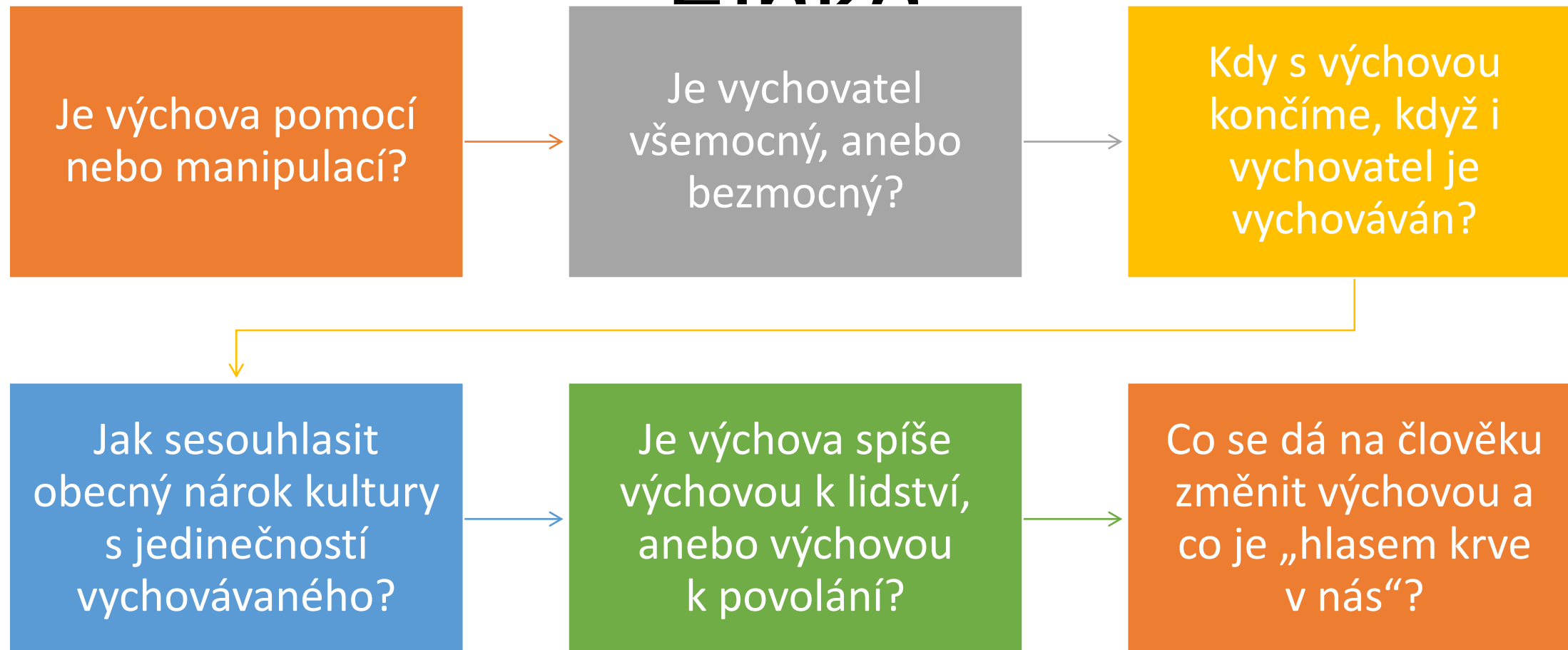
in Natur, Freiheit, Welt. Philosophie der Erziehung. Würzburg. 1992. S. 11-19

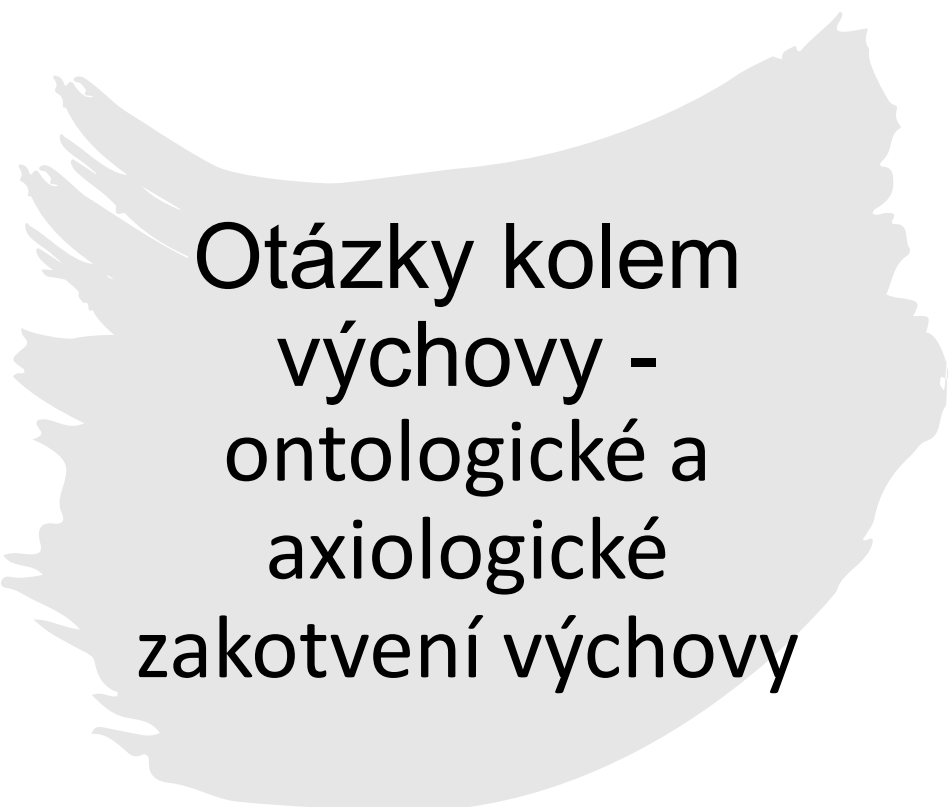

rozpor, který není možno odstranit, aniž by jev zůstal sám sebou

Výchovné antinomie podle E.

Einko

Otázky kolem
výchovy -
ontologické a
axiologické
zakotvení výchovy

- co je to vlastně výchova,
- co znamená vychovávat,
- co jsou to hodnoty,
- k jakým hodnotám výchova směřuje?

Co je člověk? X člověk jako vychovávaný
a vychovávající:

„Výchova je existenciální strukturou
našeho pobytu.“ (Fink, Natur,

Freiheit, Welt. S. 39)

První antinomie výchovy pomoc – manipulace

individuální autenticita versus výchovný tlak (vychovatele, instituce, státu)

Je možná čistá indoktrinace? Výchova předpokládá součinnost, ohlas – otázka, jak jsou „získávány“.

cíle a metody výchovy versus jejich volba pro různé žáky

Výchova k hodnotám (etika, morálka, mravy, ocenění života/v životě) versus pouze odborné znalosti - častý útěk do odbornosti versus „profesor“ – vyznavač, který je oddaný věci i druhým, ale umí také přiznat svá omezení.

Druhá antinomie výchovy moc a bezmoc vychovatele

- **Škola se zaměřuje se světem a životem vůbec; úkolem školy je učit o světě, jaký je úkol života: žít ve světě.**
- stav **tupé normálnosti**; netázající se, nehledající, tj. „jisté“ normality, naivní přirozenosti, omezené každodennosti *versus* **výchova jako „otevírání horizontu až k horizontu všech horizontů, odkrývání celkovosti, hledání klíče k celku, tázání po smyslu“.**
- Úkolem výchovy je „**neutvrzovat v zabeđené normalitě (mnohoznalectvím)**“, ale „**prolomit netázající se normálnost a otřást jí**“. **Smysl výchovy** je v prolamující, „otřesné“, výchovné, filosofické činnosti, kde se **rozšiřuje život sám, získává nové obzory, sám sebe.**
- V odborném (dílčím, speciálním, ne-celkovém) **věděni je věděné** a věděni **odděleno**, proti sobě (**subjekt-objekt**, předmětné uchopování, prostředky k využití).

Třetí antinomie výchovy

hranice a bezhraničnost výchovy

Definitivní nehotovost výchovy vychovatele x přitom výchovu „konstruuje, předjímá, plánuje“

Skutečná **vy**-chova je proti definitivám, zabořenosti, uzavřenosti x **vy**-vádí, budí aktivitu vychovávaného“

Čtvrtá antinomie výchovy

jedinečnost a obecnost výchovy

- Každý člověk jedinečný, neexistuje přiměřená výchovná šablona/forma *versus* „obecná výchova“ - nárok kultury – pravidla, normy.
- Učitel/ vychovatel vstupuje do jedinečného osudu vychovávaného, a proto má promýšlet podstatu výchovného procesu, výchovné situace ...
- Učitel/vychovatel jako reprezentant profesionality, vzdělanosti má otevírat obzory svým svěřencům.

Pátá antinomie výchovy

Výchova k profesi versus výchova k lidství (odborná kvalifikace versus obecně lidská vzdělanost)

- Materiální versus formální vzdělávání
- Odborné vyučování versus prázdné, plané moralizování, emotivní rétorika, vychovatelství pro vychovatelství, abstraktní teoretičnost, obecné principy
- vědění, obecné mravní normy – bez konkrétnosti
- Odborné vyučování bez výchovy?
- Bezradnost učitele v otázce smyslu (života, světa, práce) x verbalizace, zplanění slov, hodnoty bez náboje...

Šestá antinomie výchovy

meze a možnosti výchovy

- pedagogické představy o cíli výchovy historicky podmíněné versus co lze na člověku formovat a co vlastní přirozeností
- limity vychovávaného (prostor lidské svobody)
- Je výchova přirozená, nebo působí proti přirozenosti člověka?
- Je výchova svobodnou tvorbou, nebo určenou nutností?
- „Lze jen trpělivě čekat autentický zážeh vnitřního vzplanutí, i když lze leccos připravit, není možno to však vynutit.“

Děkuji.

Ať se Vám daří
v jarním semestru!

